

Hoe Tevako van de kunstenaar een vakvrouw maakte

Naar aanleiding van het 350-jarig bestaan van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen organiseerde het Nieuw Internationaal Cultureel Centrum¹ in 2013 een tentoonstelling met werk van Belgische autodidact beeldende kunstenaars, zoals Francis Alÿs, Guillaume Bijl, Luc Deleu, Jan Fabre en Walter Swennen. Hoe kan het opleidingstraject van een kunstenaar lopen? Barbara Kletter vertelt over haar leerproces, een voorbeeld van *éducation permanente*, bij onder meer roestvast staalspecialist Tevako. Harald Schole

De *éducation permanente*

van Barbara Kletter

Barbara Kletter (1960) heeft de dagopleiding Beeldhouwen & boetseren aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag gevolgd. Aan het begin van het derde leerjaar maakt ze, tijdens een uitwisselingsprogramma met het Britse Sunderland Polytechnic College of Art (nu: University of Sunderland), haar eerste werk met beweging: een cilinder van zandsteen met drie bronzen wielen.

Na terugkomst in Nederland is de metaalwerkplaats op de Haagse academie, die sinds de Tweede Wereldoorlog gesloten was, net heropend. Werkplaatsassistent Huub Luik brengt deze weer tot bloei en het 'metaalgen' van Barbara Kletter wordt verder geactiveerd. Ze leert er naast onder meer draaien, walsen, buigen en zetten, ook elektrisch, autogeen en MIG-lassen². De materialen waarmee ze werkt, zijn halffabricaten (staven, buizen, platen) van ijzer in combinatie met andere materialen.

In Den Haag zijn onder meer Geer Steyn en Krijn Giezen haar docenten: zij stimuleren ambachtelijke en conceptuele denkrichtingen. Het werk met metaal overbrugt voor Kletter twee vormen van beeldhouwkunst die elkaar lijken uit te sluiten: het weghalen (hakken, snijden, verspanen) en het opbouwen (boetseren, lassen, vervormen, samenstellen). Bovendien hoort metaal qua precisie bij haar fascinatie voor *beweging*, dan al een rode draad in haar werk. Kort na de academietijd krijgt de kunstenaar een opdracht om een werk in roestvast staal uit te voeren.

Tevako

Nog zonder eigen werkplaats vraagt ze Tevako om hulp, een roestvast staalspecialist in Zwabenburg. Ze mag haar beeld zelf uitvoeren als ze erin slaagt van zes metaalplaatjes van 150 bij 150 mm een perfecte kubus te TIG-lassen³ en af te werken. Na de proef krijgt ze verdere instructies voor de uitvoering van haar beeld van enkele metaalbewerkers, die een 'vakvrouwetje' van haar willen maken.

Meteen daarna krijgt ze een baan aangeboden, betaald volgens cao Metaal & Techniek, plus de mogelijkheid om door te leren en in de avonden en in het weekend haar eigen werk te produceren. Barbara Kletter gaat akkoord met twee à drie dagen in de week. Ze ervaart de fabriek als een inspirerende plek, een wereld vol interessante vormen en mogelijkheden, gerund door twee aardige broers – Jan en Willem Teunissen – die zelf meewerken in de productie.

1 Lanceerobject, voor het Techniekpaviljoen KSG in Apeldoorn, 1999, epoxy, roestvast staal, plexiglas, rubber, skaileder, bisonyl, touw, lagers, dempers, maat object binnen: 170 x 125 x 225 cm, maat buiten de gevel: 300 cm, totale lengte: 500 cm. (foto's: Claude Crommelin)

2 Uitzicht uit de reeks '10 x Beweging', voor het Spaarne Ziekenhuis in Hoofddorp, 2005-2006, roestvast staal 316 (een hogere kwaliteit dan roestvast staal 304, meestal toegepast in de kustprovincies) en brons, diverse hoogtes: 47 cm, 74 cm en 120 cm. (foto: Corné Bastiaansen)

2

Tevako heeft ongeveer 25 mannen in dienst. Ze leert ook snel de mores van het bedrijf in acht te nemen. De bedrijfsfilosofie bij Tevako is dat je van begin tot eind verantwoordelijk bent voor je producten. Wanneer je slordig werkt, moet je het zelf oplossen, want elk product moet krasvrij de deur uit. Je komt niet te laat, gaat niet eerder weg, neemt dezelfde lunchpauzes en gaat mee naar de Techni-Show, een grote technische vakbeurs in Utrecht (11-14 maart 2014).

Als Barbara Kletter de machines kan bedienen en een aantal series van vijftig Tevako-producten heeft gemaakt, telt ze volwaardig mee. Na bijna anderhalf jaar eindigt haar leeren werkperiode door een docentschap in de Verenigde Staten. Na die periode mag ze terug blijven komen, ook nu Tevako sinds medio 2013 een nieuwe directie heeft.

Dankzij Tevako leerde Kletter het fabrieksleven van binnenuit kennen, waardoor ze ook makkelijker terecht kan bij andere metaal- en kunststofverwerkingsbedrijven. 'Het maakt uit dat je zelf metaalbewerker bent, dat je dezelfde taal spreekt, een inzichtelijke maquette bij je hebt en als vanzelf interesse hebt voor andere maakbedrijven. Het is een goede basis voor uitwisseling en samenwerking.'

Verschillen van inzicht

Voor Kletter zijn mooie vormen en verbindingen in haar beelden essentieel. Waar een metaalbewerker construeert uit oogpunt van efficiëntie, kiest zij dikwijls voor meer bewerkelijke oplossingen die van een technisch object meer een

beeld, een heel lichaam maken. Daarom is Kletter gefascineerd door roestvast staal: je kunt lasnaden helemaal wegslijpen waardoor het één geheel wordt, het 'staat', is duurzaam, heeft een fraaie, warme glans en laat zich goed combineren met andere materialen.

Voor de opdracht bij het techniekpaviljoen van de Koninklijke Scholengemeenschap Apeldoorn (een ontwerp van het Rotterdamse architectenbureau Van den Broek en Bakema) maakt Barbara Kletter twee beelden. Eén biedt de mogelijkheid aan een leerling om gezekerd aan een kabel hoog, bijna tegen het plafond aan, over het klaslokaal te zweven. Het andere is het maximaal vijf meter lange *Lanceerobject*, bestaande uit drie in en uit elkaar schuivende buizen. Een leerling wordt liggend door de muur uit het gebouw 'geschoten', waarbij een gevoel van versnelling wordt opgeroepen. Voor de leerlingen biedt dit sensationele ervaringen, die echter geen enkel risico mogen inhouden.

Terwijl haar metaalcollega's het ontwerp onuitvoerbaar achten, weet Kletter Jaap Wijker te benaderen, universitair hoofddocent aan de faculteit Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek van de Technische Universiteit Delft. Hij vindt twee studenten bereid om sterkteberekeningen te maken voor het lanceerobject. Kletter draagt zelf alle materialen en zelf te maken onderdelen aan voor de berekeningen. Bij Tevako krijgt ze hulp van onder meer de machinebouwer, wiens jarenlange praktische ervaring zij combineert met de puur theoretische kennis van de TU-studenten.

Geestesoog

De opdracht voor het Spaarne Ziekenhuis (een ontwerp van het Arnhemse architectenbureau Wiegerinck) is eveneens een voorbeeld van een integratie van kunst met techniek. Het werk '10 x Beweging' is een combinatie van roestvaststalen constructies, met diverse soorten beweging en met menselijke figuren van brons. De uitvoering is een brede samenwerking met vele specialisten, waaronder constructeurs, fabrikanten van kozijnen, de machinebouwer, de bronsgieter. De kunstenaar voert alles zo veel mogelijk zelf uit, van het boetsen in was tot het lassen van roestvast staal, het afwerken van het brons tot de plaatsing. Ook verzorgt ze het onderhoud vanuit de gevellift.

In tien beelden kunnen vijftien mensfiguren op verschillende manieren – wind, handmatig en elektrisch – in beweging gezet worden. Het kunstwerk reflecteert op de activiteiten in het ziekenhuis: naast de hoogwaardige medische kennis en techniek staat in het ziekenhuis de mens centraal. Het werk wordt door de medewerkers en bezoekers van het ziekenhuis bijzonder gewaardeerd.

Vrijwel elk object dat Kletter maakt kent een productontwikkeling, zeker als er sprake is van combinaties van materialen en functies als licht, beweging en de veiligheid bij toegankelijkheid en gebruik van de beelden. Kletter: 'Als beeldhouwer werk ik al schetsend vanuit mijn gevoel direct in de derde dimensie. Voor de noodzakelijke technische tekeningen dient meestal een maquette als ruimtelijke basis. Eerst is er het

idee, dan de vorm, daarna de exacte maat en de keuze van het materiaal. Uiteindelijk gaat het er niet om hoe mijn werk gemaakt is, maar om hoe het wordt opgenomen in zijn omgeving, om de toegankelijkheid en de communicatie te vergroten. Het gaat mij er steeds om dat het beeld voor mijn geestesoog er ook in werkelijkheid komt. Het is er immers al, ik hoef het alleen nog te maken.'

Harald Schole is beeldend kunstenaar, freelance redacteur, onafhankelijk adviseur kunst en openbare ruimte. Voor meer informatie: www.haraldschole.nl

Website

www.bararakletter.nl

Noten

- 1 Nieuw Internationaal Cultureel Centrum: de Belgische belangenvereniging voor beeldende kunstenaars. Bezoek voor meer informatie www.nicc.be.
- 2 MIG is een afkorting voor Metal Inert Gas. Het gas beschermt de lasnaad tegen reactie met de buitenlucht af. Het toevoegmateriaal is een draad die op een haspel gewonden is. Voor het werk in roestvast staal is de TIG-lastechnik erg geschikt. TIG is de afkorting voor Tungsten (wolfram) Inert Gas en wordt ook wel GTAW (Gas Tungsten Arc Welding) genoemd. De wolframelektrode slijt bijna niet. Het is een veel schoner proces en de laskwaliteit is zeer hoog. Het wordt echter ook als een moeilijke vorm beschouwd, omdat het toevoegmateriaal – indien nodig – handmatig toegevoegd moet worden. De lasser heeft, in tegenstelling tot het gewone elektrische lassen en

Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de beelden van Barbara Kletter en de producten van Tevako?

Overeenkomsten:

- **productontwikkeling = schetsontwerp en definitief ontwerp;**
- **streven naar een mooi product;**
- **procesvolgorde van het maken;**
- **eigen verantwoordelijkheid voor je product, al ontstaat het in de fabriek vaak in samenwerking;**
- **te gebruiken technieken (van handmachines tot computergestuurde banken);**
- **afwerking.**

Verschillen:

- **mooie oplossingen versus efficiënte oplossingen, zoals het zelf maken en laten versmelten van onderdelen (las- en slijptechnieken om het 'hele' lichaam of gesloten vormen te benaderen) versus het samenstellen met standaardproducten (zichtbaar plaatwerk, het meer laten zitten van naden of hechtlassen);**
- **unicaat versus seriematigheid;**
- **verhouding tussen vorm en functie, functies binnen het kunstwerk versus het gebruiksvoorwerp;**
- **verhouding tussen kostprijs en maakprijs: hoewel er een relatie is tussen budget en maakprijs, is Kletters drijfveer dat het beeld er komt. Door het zelf te vervaardigen houdt ze arbeidskosten van derden in de hand.**

3

MIG-lassen, dan beide handen nodig. Barbara Kletter geeft ook aan dat het licht veel feller is, dus dat je de beschermkap op tijd op moet zetten (om geen lasogen te krijgen).

3 Roestvast staal – in de volksmond ook wel roestvrij staal genoemd – is in kwaliteit 304 wereldwijd de meest toegepaste soort. De voordelen zijn goede corrosievaste eigenschappen (door chroom) en een prettige vervorm- en lasbaarheid (door nikkel plus een laag koolstofgehalte).

3 TIG-lassen bij Tevako aan Lanceerobject van Barbara Kletter.